

Vidmantas Zarėka „Neišmuktos pamokos II“ (2013 m.)

etaplus

Meno teritorija #14

2023/02/24

NĖ VIENAS MOKSLININKAS
NEGALI IŠSIVERSTI BE „AUŠROS“
MUZIEJAUS EKSPONATŲ

2

„**eks**POZICIJA“ – IDĖJOS
IR MEISTRIŠKOS
TECHNIKOS DERMĖ

4

KAIP LIETUVIS
SU VOKIEČIU
GINČIJOSI

5

VIRTUVĖ

7

SUJUNGTI
TAŠKUS

7

AUKSĖ
IMA IR
DARO

8

NĖ VIENAS MOKSLININKAS NEGALI IŠSIVERSTI BE „AUŠROS“ MUZIEJAUS EKSPONATŲ

Kovo 11d. Šiaulių „Aušros“ muziejus visuose padaliniuose ir ne tik pradės švęsti šimtmetį. Bus atidaryta paroda „Šiaulių albumas“, kurioje daug dėmesio bus skiriama miesto raidai, istorijai ir asmenybėms. Ką lankytojai išvys keliaudami po muziejaus padalinius ir miesto erdves, kuo unikalus „Aušros“ muziejus ir ko iš šiauliečių muziejininkų gali pasimokyti užsienio muziejininkai, pasakoja Raimundas Balza, „Aušros“ muziejaus direktorius.

– Tikriausiai be Pelikso Bugailiško pokalbis apie muziejaus šimtmetį nebūtų įmanomas. Ar galėtumėte pasidalinti tuomete P. Bugailiško kuriamo muziejaus vizija?

– Reikia pabrėžti, kad P. Bugailiškis niekada nebuvo profesionalus muziejininkas – jis buvo teisininkas, visą savo laiką, likusį nuo tiesioginių pareigų, skyręs muziejui. Cituojant jį, muziejus „paprastai civilizuotame pasauly vainikuoja kultūrinę veiklą“. Tad ir jo vizija buvo didelis muziejus, turintis gausius eksponatų rinkinius, patrauklias ekspozicijas, įvairias parodas, vykdančias aktyvią kultūrinę veiklą, leidžiantis leidi-

reliktų. Per ekspedicijas, kurias organizavo ir kurioms dažniausiai vadovavo pats P. Bugailiškis, nuvažiavę į kaimą muziejininkai ir kraštotyrininkai nedarė didelės atrankos, o fiksavo ir rinko viską, kas buvo vienoje ar kitoje sodyboje, į kurią juos išleisdavo. Sodybos trobesiai buvo apmatuojami, nufotografuojami, nubraižomi, gyventojai apklausiami, užrašomi jų pasakojimai, prisiminimai, dainos, padavimai, o nebe-naudojami ūkio padargai, buitines daiktai surenkami. Kitaip sakant, kiek įmanoma išsamiau užfiksuojama esama situacija.

Ekspedicijose buvo pasitelkiami savanoriai: mokytojai, studentai, kiti visuomenės atstovai. Kad dalyviams būtų aiškiau, duomenys buvo renkami pagal anketas – tai buvo tam tikra naujovė, kurią P. Bugailiškis, matyt, nusižiūrėjo nuo skandinavų ir vokiečių. Buvo sukurta virš 30 anketų su dešimtimis klausimų. Reikėjo surinkti atsakymus ir kuo daugiau informacijos iš respondentų.

Šiaulių „Aušros“ muziejaus atvirų saugyklų ekspozicija, atidaryta Šiaulių istorijos muziejuje, parodo ekspedicijų dalyvių surinktą gausų istorijos, tradicinio meno, etnokultūros paveldą. Dar šalia yra didžiulis etnografinis archyvas: bylos, užrašai, piešiniai, škicai, nuotraukos, įvairūs tekstiniai pasakojimai, taip pat surinkti per ekspedicijas.

Visa tai, ką fiksavo tuomečiai žmonės, nuvykę į Lietuvos regionus, buvo P. Bugailiško požiūris į muziejinės medžiagos rinkimą. Buvo ir kitų požiūrių, pavyzdžiui, kauniečiai taip nedarydavo – jie rengdavo selektyvias ekspedicijas, kitaip tariant, susirinkdavo tai, kas jiems atrodė tuo metu svarbu, reikalinga, meniškai patraukli arba istoriškai prasminga. O čia buvo renkama labai gausi medžiaga ir pasirodė, kad tas kelias, kuriuo pradėjo eiti P. Bugailiškis, buvo labai perspektyvus. Dabar tai yra neįkainojamas Šiaulių „Aušros“ muziejaus aukso fondas.

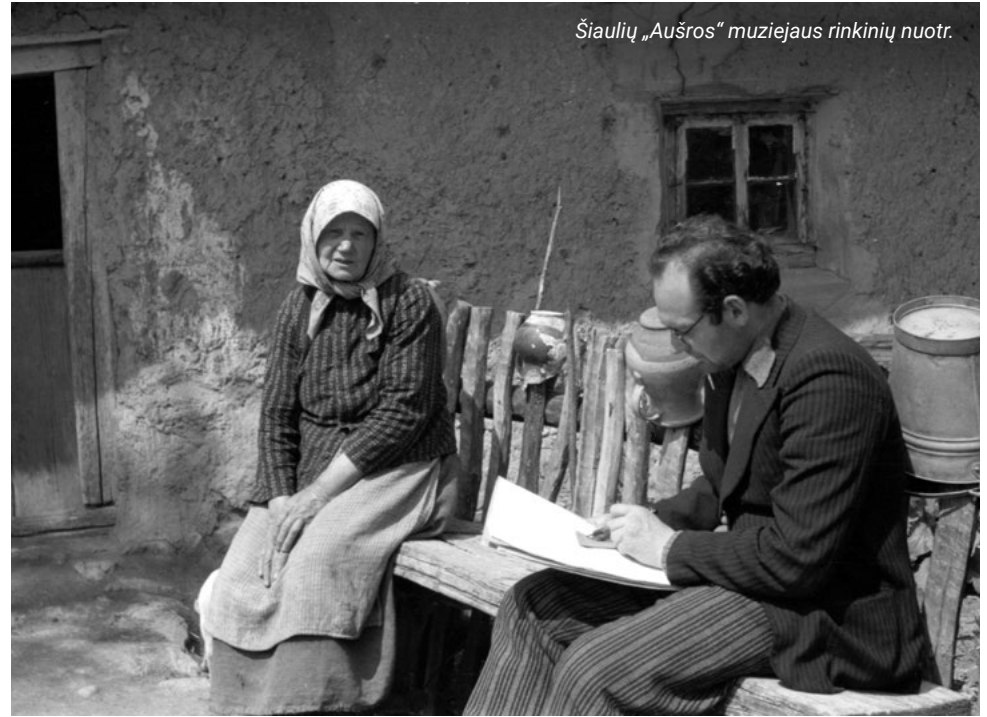
Šiaulių „Aušros“ muziejaus rinkinių nuotr.

► Pelikso Bugailiškis (Česlovas Liutikas, 1931 m.).

nius, organizuojantis renginius, buriantis bendruomenę. P. Bugailiškis siekė sukurti ir oro muziejų – taip tuo metu buvo vadinamas skansenas, muziejus po atviru dangumi, kaip dabartiniai Rumšiškių ir Kleboniškių muziejai.

Bet kuo yra išskirtinis P. Bugailiško kuriamas muziejus? Jis manė, kad muziejininko pareiga yra fiksuoti kasdienybės gyvenimą, kuris byloja apie mūsų papročius, tradicijas, kultūrą ir pan. Jo siekis buvo kiek galima daugiau sukaupti to meto buityje funkcionavusių ar jau nebe naudojamų

Lietuvos regionus, buvo P. Bugailiško požiūris į muziejinės medžiagos rinkimą. Buvo ir kitų požiūrių, pavyzdžiui, kauniečiai taip nedarydavo – jie rengdavo selektyvias ekspedicijas, kitaip tariant, susirinkdavo tai, kas jiems atrodė tuo metu svarbu, reikalinga, meniškai patraukli arba istoriškai prasminga. O čia buvo renkama labai gausi medžiaga ir pasirodė, kad tas kelias, kuriuo pradėjo eiti P. Bugailiškis, buvo labai perspektyvus. Dabar tai yra neįkainojamas Šiaulių „Aušros“ muziejaus aukso fondas.

Šiaulių „Aušros“ muziejaus rinkinių nuotr.

► Muziejininkas Antanas Mažulis užrašo senutės pasakojimą (Stasys Ivanauskas, 1941 m.).

– Pernai gruodį Šiaulių istorijos muziejuje atidaryta atvirų saugyklų ekspozicija – viena šiuolaikiškiausių Lietuvoje. Matomi eksponatai iliustruoja „Aušros“ muziejaus veiklą augimą. Prsidėjęs nuo kelių žmonių iniciatyvos, muziejus virto vienu išsamiausiai pristatančių XVIII–XXI a. žmonių būčių ir buitį. Kaip manote, kokių faktorių reikia, kad taip nutiktų?

– Labai svarbus šiuolaikinis metodas rodyti ir saugoti muziejaus eksponatus bei jų gausą. Muziejus prasideda nuo eksponatų. Muziejai jų yra sukaukę labai daug ir jų gausa diktuoja profilį, ekspozicijas, parodas. Tą eksponatų gausą, surinktą per etnografines ekspedicijas, mes ir pristatome atvirose saugyklose, taip atiduodami duoklę tuometei, XX a. 3–4 deš., muziejininkų kartai.

Surinkta eksponatų gausa leidžia traktuoti, kad mes esame muziejus, kuris gali išsileisti į saugyklas ir parodyti mūsų etnografinių daiktų įvairovę. Visgi yra ir tam tikrų niuansų – buvo mažai renkami arba visai nerenkami miestietiškos kultūros relikvai. Apie tuometį miesto gyvenimą nebuvo surinkta tiek, kiek būtų buvę įmanoma.

Ekspedicijos geografinė prasme apėmė didelę Lietuvos dalį. Šiaulių „Aušros“ muziejaus ekspedicijos nepasiekė tik Mažosios Lietuvos, tuometės Vilnijos krašto, nes jis – Vilnius ir Vilniaus kraštas – buvo okupuotas. Nenukeliavo ir iki Dzūkijos, kitaip tariant, regionai ir savivaldybės už Kauno nebuvo pasiekti. O visos kitos Lietuvos dalys ekspedicijų metu praktiškai buvo apvažiuotos.

– Ne kartą esate minėjęs, kad reikėtų apsvarstyti Šiaulių „Aušros“ muziejaus statusą, nes sukaupti eksponatai ne tik atspindi regioną, fondai kur kas platesni. Kaip manote, ar įmanoma „Aušros“ muziejui tapti nacionaliniam?

– Taip, eksponatai tikrai neatspindi tik regiono. Muziejus geografinė prasme atspindi du trečdalius Lietuvos, eksponatai yra labai įvairūs. Prijungus prie muziejaus tam tikrus padalinius, pavyzdžiui, Fotografijos muziejų, pjūviais apimame daug plačiau – tikrai visos Lietuvos fotografijos istoriją, visos Lietuvos meninę fotografiją. Panašiai yra ir su dviračių, vaizdo ir garso atkūrimo prietaisų istorija Lietuvoje. Gal šios kolekcijos nėra tokios išsamios ir gausios kaip fotografijos, bet, be jokios

abejonės, vertingos. Kuriant LRT muziejų Vilniuje, organizatoriai važiavo į Radijo ir televizijos muziejų Šiauliuose semtis patirties, skolintis eksponatų ir pan.

Mes nesiekiamo tapti nacionaliniu muziejumi. Mums svarbu, kad tokiais mus laiko kiti muziejai. Ne pavadinimas lemia, o rinkinių gausa, jų pristatymas visuomenei, katalogų leidyba, viešinimas. Nė vienas mokslininkas, tyrinėjantis Lietuvos XX a. istoriją arba mūsų etnokultūrą, archeologiją, negali išsiversti be Šiaulių „Aušros“ muziejaus rinkiniuose saugomų eksponatų. Nė vienas mokslinis darbas negali būti parašytas, nes jis nebus pilnas, visapusiškas. Mokslininkai be mūsų negali, o tai jau pakelia mūsų prestižą. O pavadinimas – ar bus valstybinis, ar nacionalinis – ne taip svarbu.

– Pats ilgą laiką ėjote Lietuvos muziejų asociacijos vadovo pareigas. Esate keliaavęs ir susipažinęs su pasaulio muziejais. Ar įmanoma lyginti Lietuvos ir, pavyzdžiui, Vakarų Europos muziejus? Jei taip – kokioje srityje? Galbūt kai kur mums visai gerai sekasi?

– Lyginti muziejus ir galima, ir reikia. Ypač dabar, atkūrus nepriklausomybę, tikrai daugelis Lietuvos gyventojų keliauja, važinėja po užsienį ir yra aplankę ne vieną muziejų įvairiuose kraštuose. Lyginti galėtų jie patys, atėję į Šiaulių „Aušros“ muziejaus padalinius. Mes taip pat matome, kaip dirba kolegos. Bendrai kalbant, pirmieji viešieji Europos muziejai, iš kurių kilo šiuolaikinio muziejaus sąvoka ir tradicijos, susiformavo prieš 200–250 metų, t. y. XVIII a. pabaigoje–XIX a. pradžioje. Jau nekalbu apie atskirus universitetų kabinetus, kurie Vakarų Europoje susikūrė kiek anksčiau.

Chronologiškai esame šiek tiek atsilikę nuo tradicinių Europos muziejų, nors tai sąlygojo veiksniai, kurie nuo mūsų nepriklausė. Dėl carinės Rusijos požiūrio, sprespaudos, sukilimų prieš valdžią mums neleido plėtoti savo kultūros. Tad pirmieji muziejai Lietuvoje susikūrė tik XIX a. antrojoje pusėje. Vienas iš pirmųjų muziejų Lietuvoje įkurtas Baubliuose 1812 m. – tai rodo, kad vystėmės kartu su Europos muziejininkyste.

Atkūrus nepriklausomą Lietuvą, 1919 m. priimtas Savivaldybių įstatymas savivaldybių kompetencijai priskyrė apšviestos globą, kuri reiškė ir muziejų kūrimą. Daugumos muziejų iniciatoriai ir steigėjai

buvo ne savivaldybių institucijos, o visuomeninės draugijos ar privatūs asmenys. Iki 1940 m. susidarė Lietuvos regioninių muziejų tinklas, susiformavo regioninės muziejinkystės tradicija. Šis reiškinys vertintinas kaip atsikuriančios tautinės valstybės ir savivaldybių kultūrinės brandos rezultatas.

Tuometės Lietuvos muziejinkystės korifėjai Paulius Galauė Kaune ir P. Bugailiškis Šiauliuose, atstovavę dvi atskiras besiformavusias muziejinkystės mokyklas nepriklausomoje Lietuvoje, rėmėsi naujaisiais darbo metodais, vizijomis. Muziejai, susikūrę tarpukariu, žengė koją kojon su Europos muziejais, dalyvavo renginiuose, parodose, pristatymuose. Ir Šiaulių „Aušros“ muziejus dalyvavo parodose Paryžiuje 1937 m., Niujorke 1939 m. ir kitose.

Ir dabar kai kuriose srityse žengiame į priekį, kai kur esame kartu su kitais muziejais. Nesame nei prastesni, nei atsilikę, turime savo specifiką. Lietuvoje turėjome labai daug invazijų, okupacijų, karų, per kuriuos grobė, vežė, naikino, tad mūsų kolekcijų įvairovė ir gausa kitokia. Visgi tai, kas padaryta per XX a., yra didelis žingsnis į priekį ir dabar mūsų muziejai tikrai gali lygiuotis su Latvijos, Lenkijos, Vokietijos. Žengiame koją kojon tiek muziejinkystės tradicijomis, tiek naujomis technologijomis, tiek pateikimo įvairove, tiek lankytojų aptarnavimo kultūra. Stengiamės neatsilikti nuo geriausių pasaulinių muziejų tendencijų.

– **Vienas iššūkių – jaunimo pritraukimas ne tik lankyti, bet ir dirbti. Štai, keliauju po Boloniją, bet retai sutinku jauną ar angliškai kalbantį salių prižiūrėtoją... Ar mąstote apie būdus, kaip spręsti kultūrinių įstaigų, muziejų senėjimo klausimus?**

– Tegul užsienio muziejai pasimoko iš Šiaulių „Aušros“ muziejaus. Čia muziejaus lankytojai sutiks ekspozicijų prižiūrėtoją-konsultantą, mokantį anglų kalbą, dalis jų kalba ir kitomis kalbomis. Jų amžius vidurkis – ne daugiau nei 30 metų. Manau, ta kryptimi dirbame jau beveik dešimt metų ir esame maloniai nustebę, kad kiti muziejai ne tik Lietuvoje, bet ir užsienyje iš mūsų mokosi, nes tai jau esame pasiekę.

– **Muziejaus šimtmetį pradėsime švęsti kovo 11 d. Visuose padaliniuose (ir ne tik) vilnys paroda „Šiaulių albumas“, kuri daug dėmesio skirs Šiaulių miesto raidai, istorijai ir asmenybėms. Ar galite paintriguoti lankytojus, ką jie išvys keliaudami po muziejaus padalinius ir miesto erdves?**

– „Šiaulių albumo“ paroda, kaip idėja, buvo labai svarbi tuo, kad pabandėme dabartinio muziejinko žvilgsniu pasižiūrėti į darbą, kurį atliko muziejinkai XX a. pirmojoje pusėje, kitaip tariant, pirmaisiais muziejaus veiklos dešimtmečiais. Aišku, dabar esame kitokie, negu buvo mūsų pirmtakai. Tuo metu būtent jie davė bazinį pagrindą Šiaulių „Aušros“ muziejaus specifikai: rinkinių gausa ir įvairovė šiandien, po 100 metų, rengdami parodą muziejaus šimtmečio proga, galime drąsiai pasiremti.

Tokia forma, kai paroda užpildo visas pagrindines muziejaus parodų sales, pratęsia ilgalaikes ekspozicijas bei išsina į miesto gatves ir aikštes, be to, apjungia virtualiu edukaciniu turiniu, pasirinkta pirmą kartą. Negirdėjome, kad bent jau Lietuvoje kažkas panašaus būtų vykę. Tai, gi paroda intriguoja ne tik turiniu, artimu turbūt kiekvienam miestiečiui, nes retrospektyviu istoriniu pasakojimu sujungiamas miesto praeitis ir dabartis, reflektuojamos asmeninės istorijos bei patirtys, bet ir originalia forma. Paroda – kultūrinis, pramoginis, pažintinis maršrutas, kuriuo

keliaujant vis į kitą muziejaus padalinį, tarsi verčiant albumo lapus, pateikiamas pasakojimas apie svarbiausias mūsų miesto savasties dedamąsias dalis taip, kaip jas mato parodos kuratoriai. Tai šiandienos muziejinkų bandymas permąstyti miesto tapatybę, jo istorijos naratyvus, apžvelgti miesto temai dedikuotas Šiaulių „Aušros“ muziejaus eksponatų kolekcijas, galbūt numatyti ir jų papildymo miesto istorijai svarbiais eksponatais kryptis bei strategijas.

– **Paroda „Šiaulių albumas“ tarsi apjungs šiandienų ir buvusių Šiaulių „Aušros“ muziejaus darbuotojų įdirbį. Kaip manote, kas yra geras muziejinkas? Ar pasikeitė jo misija nuo muziejaus įsteigimo?**

– Bendros muziejinko profesijos tendencijos išliko tos pačios. Geras muziejinkas – žmogus, mylintis istoriją ir kultūrą. Jis tyrinėja, gausina muziejinius rinkinius ir juos pristato visuomenei. Tai – gero muziejinko pagrindai. Jis jungia tris pagrindinius bazinius dalykus: muziejinio rinkinio, saugomo muziejuje, pažinimą, tyrinėjimą, analizę ir pateikimą visuomenei paroda, ekspozicija, katalogu, vieša paskaita, kitomis priemonėmis, kurių šiuo metu atsiranda vis daugiau. Turiu omenyje ir visas virtualias priemones bei būdus. Dabar galima padaryti tai, ko negalėjo ankstesnių kartų muziejinkai.

– **Šį pavasarį penkiasdešimtmetį minės ir vienintelis Lietuvoje Fotografijos muziejus. Planuose ilgalaikės muziejaus ekspozicijos „Laisvę fotografijai!“ atvėrimas lankytojams, kviečiant juos pažinti fotografijos istoriją. Ko tikėtis smalsuoliams? Kokios Lietuvos fotografijos istorijai reikšmingos pavardės, datos, faktai sleisis?**

– Fotografijos muziejaus ekspozicija lankytojus kvies į interaktyvų fotografinį nuotyki, keliaujant laiku nuo pat fotografijos priešistorės, ištakų iki šių dienų. Nors ekspozicijos pagrindą sudaro Lietuvos fotografijos istorijos pasakojimas, tačiau jis pateikiamas platesniame pasaulinės fotografijos raidos kontekste, išryškinami mūsų šalies istorijos nulemti išskirtinimai. Bendras fotografijos raidos tendencijas ir jos ypatumus Lietuvoje padės atskleisti pasirinktas teminis leitmotyvas, užšifruotas pavadinime – „Laisvę fotografijai!“.

Ekspozicijoje lankytojai išvys įvairius vertingiausias muziejaus rinkinio eksponatus – istorines ir menines fotografijas, jų gamybos priemones, fotografinius spaudinius, dokumentus bei kitus su fotografija susijusius dalykus. Kolekcijų turinys, jų išskirtinumas dažnai nulemia muziejų ekspozicijų pasakojimo turinį. Taigi ir Fotografijos muziejaus ekspozicijoje pasirinktos temos bus atskleistos per vertingiausias anksčiau ir pastaraisiais metais sukaupias kolekcijas, atspindinčias fotografijos technikos, technologijos bei kūrybinės fotografijos raidą. Ekspozicijoje lankytojų taip pat lauks nemažai įtraukčių vietelių – stilizacijų, rekonstrukcijų, virtualių ir patyriminių sprendimų. 2023 m. gegužės 25 d., minint Fotografijos muziejaus penkiasdešimtmetį, bus pristatyta ne tik nuolatinė ekspozicija, bet ir ją pratęsianti paroda, pasakojanti apie Fotografijos muziejaus veiklos ir Lietuvos fotografijos pastarųjų penkių dešimtmečių aktualijas.

– **Šiaulių „Aušros“ muziejus šiuo metu vienija devynis struktūrinius padalinius. Septyni iš jų (Chaimo Frenkelio vila, Venclauskių namai, Žaliūkių malūnininko sodyba, Šiaulių istorijos, Fotografijos, Dviračių, Radijo ir televizijos muziejai) atviri lankytojams, o poeto Jovaro namas ir Senoji miesto gaisrinė – ne. Abiejų pastatų situacija**

E. Tamošiūno nuotr.

► **Raimundas Balza:** „Šiaulių albumo“ paroda, kaip idėja, buvo labai svarbi tuo, kad pabandėme dabartinio muziejinko žvilgsniu pasižiūrėti į darbą, kurį atliko muziejinkai XX a. pirmojoje pusėje.“

E. Tamošiūno nuotr.

► **Parodos „Šiaulių albumas“ įžanginė ekspozicija Fotografijos muziejuje.**

skirtinga, apie Senosios gaisrinės atvejį daug kalbama ir diskutuojama, tačiau norisi klausiti apie Jovaro namą, kadangi literatūrinio paveldo Šiauliuose nėra daug. Ar yra planų jį atnaujinti, įveiklinti?

– Mes nemanom, kad tik Jovaro namas turėtų būti siejamas su literatūrinio paveldo. Tai – memorialinis namas, kuriame dirbo, kūrė mūsų poetas Jovaras. Literatūros istorijos paveldą pristatome kituose padaliniuose – ar tai būtų teminės parodos, ar „Poezijos pavasario“ šventės, ar ekspozicijos dalis. Istorinė literatūra, kaip objektas, yra sudedamoji mūsų ekspozicijų ir kultūrinės veiklos dalis. Visur matome galimybę prisiliesti prie literatūros – ir Šiaulių istorijos muziejuje, ir Venclauskių namuose, ir Ch. Frenkelio viloje.

– **Kaip manote, kokioms Šiauliuose gyvenusioms asmenybėms galėtume skirti daugiau dėmesio? Kurias pažinti, atrasti skatinančio turinio turėtume sukurti?**

– Reikia pradėti nuo P. Bugailiško. Turime išlikusį jo namą (šiandien tai „Laiptų galerijos“ dalis), nekilnojamą kultūros vertybę, kurią Šiaulių miesto savivaldybė ruošiasi renovuoti. Reiktų atkreipti dėmesį, kad namo memoriališkumo arba jo dalies autentiškumo išsaugojimas yra labai svarbus dalykas ir apie tai reikia kalbėti iš anksto, dar planuojant.

Svarbi Venclauskių šeima, mažai kalbame apie Stanislavą Venclauskienę, kuri yra labai ryški kultūros, meno, teatro asmenybė. Turime prisiminti tokius šviesuolius kaip Juozapas Miliauskas-Miglovara,

Šalkauskių, Biržiškų šeimas, kurios gyveno ir kūrė Šiaulių dvasinį gyvenimą, jų įtaka yra iki šiol jaučiama, bet apie jų buvimą Šiauliuose ir jų atminties ženklus mažokai kalbama. Turime Stasio Šalkauskio premiją, esame paminėję signatarus, bet visumos tų, kurie kūrė Šiaulius: Venclauskių, Bugailiškių, Šalkauskių, Biržiškų, Jono Murkos, Lukauskių, Sondeckių, Juozo Orlauskio, trūksta.

– **Muziejaus veiklų testinumas nemaža dalimi priklauso nuo vadovo strategijos. Pats vadovaujate ketvirtį amžiaus. Ar mąstote apie tai, kokį muziejų norėtumėte perleisti kitam vadovui? Kokio vadovo linktumėte?**

– Norėčiau perduoti pilnai sutvarkytą, renovuotą muziejų. Dar nepavyko iki galo sutvarkyti Dviračių muziejaus. Didelis užmojis – ugniagesių muziejaus atsiradimas Šiauliuose. Turime didžiulę kolekciją ir galvojame, kad senojoje miesto gaisrinėje galėtų atsirasti ugniagesių ir kultūros paveldo apsaugos nuo ekstremalių situacijų mokymo centras. Esame pasiruošę tokią koncepciją. Tai yra darbai, kuriuos reiktų padaryti. Nežinau, ar juos būnant vadovu man teks įveikti, ar kaip tęstinį darbą reikės atiduoti naujam vadovui, kuris tuos darbus, manau, turėtų tęsti. Svarbiausia, kad muziejui imtųsi vadovauti žmonės, kurie suprastų Šiaulių „Aušros“ muziejaus prasmę tiek miesto, tiek Lietuvos kultūros istorijoje. 100 muziejaus nugyventų metų parodo, kad jis keitėsi, transformavosi, tobulėjo, buvo kuriami nauji padaliniai, – tai yra svarbu ir tai reikia tęsti.

„eksPOZICIJA“ – IDĖJOS IR MEISTRIŠKOS TECHNIKOS DERMĖ

Šįandien, vasario 24 d., 17 val. Šiaulių dailės galerijoje atidaro Vidmanto Zarėkos akvarelių paroda „eksPOZICIJA“. Parodoje, skirtoje autoriaus jubiliejui, chrestomatiškai peržvelgiamas jo kelias. V. Zarėka ne tik kuria ekspoziciją, tačiau ir išlaiko santykį su savo kūriniais, nuolat ieško prasmų.

V. Zarėka – menininkas, kuris savo kūrybinį kelią sieja su pedagogine veikla, dalijimusi žiniomis. Kūrėjas ilgai dirbo Šiaulių universiteto (dab. Vilniaus universiteto Šiaulių akademijos) dėstytoju, o šiuo metu ugdo jaunąsias Šiaulių dailės mokyklos kartas.

Idėjos ir meistriškos technikos dermė – tai kūrybos principas, charakterizuojantis V. Zarėkos kūrybinius ieškojimus. Autoriui būdinga eksperimentinė, dinamiška kūryba, naujų meno kalbų paieška, koreliuojanti su kūrėjo stiliaus atpažįstamumu.

V. Zarėka profesionaliai suvaldo tradicines meno raiškas, įtaigiai varijuoja šiuolaikinėmis meno technologijų galimybėmis. Autorius meno lauke išbando skirtingas teritorijas: dalyvauja tarptautinėse akvarelės bei tapybos bienalėse ir trienalėse, konceptualiose teminėse parodų erdvėse, kuria instaliacijas ir iš metalo laužo konstruoja skulptūrinius objektus.

Šioje parodoje, įprasminančioje autoriaus jubiliejų, atsižvelgiama į akvarelę: eksponuojami ankstyvosios kūrybos darbai, taip pat chrestomatiniais pavyzdžiais tapę mediniai arkliukas („Pasikartojimai“) ir iš sąsiuvinio lapo išlankstytas lėktuvėlis (iš ciklo „Senoji mokyklinė lenta“), tarptautinėse bienalėse įvertinti kūriniai, kurie pulsuoja šių dienų aktualijomis. Nors demonstruojamų akvarelių laikotarpis ir tematinis laukas platus, jas charakterizuoja nuolatiniiais eksperimentais suformuota ir preciziškai įvaldoma technologija bei kontekstualumas.

Reikšminė aplinka – tai raktinė frazė, suponuojanti autoriaus kūrybos teminių interesų, dėstomą poziciją, kvestionuojantį požiūrį ir meninę kritiką. Skirtingų, sudėtingų, kompleksinių, akivaizdžiai demonstruojamų ar potekstėmis nutylėtų sociokultūrinių kontekstų atvėrimas yra kūrybinė bei intelektualinė autoriaus prerogatyva. Šį procesą akvarelėse ženklina faktūros, rašmenys, ažūrai, daiktinė aplinka ir jos simboliai, o jų būklė, ne tik fizinė, bet ir vertybinių pažiūrų, fiksuoja nykimas, virsmas, dilimas, erozija. Persvarstomi pamatiniai klausimai, kurie besikeičiant kontekstui iškyla naujai.

Akvarelės parodos pavadinimu „eksPOZICIJA“ autorius siūlo dvi žiūrėjimo nuorodas: eksponuojant

kūrinius siekiama ne tik juos atrinkti, išdėstyti, bet ir atstovauti, palaikyti dinamišką santykį, kuriant poziciją bei prasmę. V. Zarėka pasitelkia klasikinę akvarelės techniką, ją jungia su Lietuvoje nebūdinga trafaretine raiška bei plovimu. Meistriškais įgūdžiais bei konceptualiomis išvalgomis autorius įtaigiai suvaldo tiek įprasto, tiek didelio formato darbus, paneigia akvarelės liejimo stereotipus, išplečia jos galimybes.

Paviršių V. Zarėka formuoja persidengiančių informacijos sluoksnių principu, kuris leidžia kurti tiek vizualų erdviškumą, tiek daugiasluoksnį konteksto audinį. Kuriami ženkliški, fotorealistinio tikrovės kumo išpūdį keliantys akvarelės darbai, modeliuojami daugiasluoksniai vaizdai, indikuojantys optinius efektus, rašmenis, ažūrą, skaitmeninio vaizdo pikselius.

Autorių domina galios pozicijos, ribos ir jų peržengimai, todėl neretai vaizduojamas laikraščio motyvas tampa simboliu, kvestionuojant aktualijų pobūdį. Šių dienų sociopolitinė informacija žiniasklaidoje yra gausiai iliustruojama vaizdinėmis komunikacijos priemonėmis: statistiniais duomenimis, lentelėmis, žemėlapiams, diagramoms, nuotraukoms, videoįrašais. Šie dokumentiniai vaizdai tampa V. Zarėkos refleksijos objektu, medžiaga kūrybiniam

► Ateitis prasideda vakar II, 2008 m.

eksperimentams bei plastinei kūrinių interpretacijai.

Informacijos gausa bei kai kurių temų pasikartojimas, svarbaus turinio talpinimas greta populiariosios kultūros atributų neretai nureikšmina aktualijų svarbą. Todėl

V. Zarėka meninėmis priemonėmis siekia praplėsti, papildyti sociopolitinius pranešimus, nesugriaudamas esamų žemėlapių, diagramų, nuotraukų, videomedžiagos struk-

tos iliustracijos perteikiamos visuomenei kaip objektyvi tikrovės reprezentacija, o šių vaizdinių vertybinių neutralumas yra perversinamas, todėl autorius siekia permąstyti, interpretuoti komunikacinių priemonių turinį, žvelgti ne užbaigtu, o nuolat atnaujinamu, pildomu požiūriu.

V. Zarėkos kūrybine laboratorija tapęs Lietuvos bei kaimyninių šalių kontekstas, kontroliuojamos teritorijos, optiniai prietaisai, ženklinantys sprogdimų objektus, navigacinės priemonės, stambūs žemėlapių masteliai, besikeičiančios geopolitinės padėties, galios santykiai, ideologiškai angažuotos vaizdinės priemonės, reprezentuojančios interesus ir įtakas, šių dienų kontekste įgauna naują žiūros raišką. Kai kurių akvarelės darbų ciklai, kurti prieš dešimt ar daugiau metų, šiandien dramatiškai rezonuoja su karo situacija Ukrainoje, o akvarelės kūrinių aktualumas pa(sit)ikrinamas laiko perspekty-

tūrų bei grąžindamas aktualumo turinį arba atskleidžiamas prasmės naujame kontekste – iš pirminio konteksto patalpindamas į kitą, t. y. dekonstruodamas įprastą prasmę.

Neretai žiniasklaidos pranešimuose žemėlapiai, dokumentinė medžiaga ir ki-

voje. Autoriaus gvildintos temos: „Neišmoktos pamokos“ (2013), „Ateitis prasideda vakar“ (2014) ir sovietinio laikotarpio simbolių kvestionavimo ciklas „Nepatogi tiesa“ (2015), atliepia posakį „istorija kartojasi“.

KAIP LIETUVIS SU VOKIEČIU GINČIJOSI

Dr. doc. Gintaras LAZDYNAS

Rašytojos Sofijos Kymantaitės-Čiurlionienės nuomone, „žmonės jau suprato, kad juo daugiau kultūros, juo geresnis gyvenimas“, bet ji nebuvo visiškai teisi, nes nei tada, nei po gero 100 metų suprato ne visi. Greičiau atvirkščiai, sakė dauguma: kuo geresnis gyvenimas, tuo daugiau kultūros. Pasitelkus gamtos mokslus, turbūt ne taip jau sunku atsakyti į amžiną klausimą, kas atsirado pirmiau – višta ar kiaušinis. O štai į klausimą, iš kokio grūdo išauga duona kasdienė, atsakyti nelengva.

Tuo klausimu syki susiginčiojo lietuvis ir vokiečiai. Ginčas plykstelėjo po to, kai lietuvių poetas ir publicistas Jonas Mačys-Kėkštas 1885 m. garsiojo laikraščio „Aušra“ puslapiuose ėmėsi aiškinti mūsų vargų priežastis ir būdus jiems įveikti. Lietuvio samprotavimai įtartina priminė gerai mums pažįstamo filosofo materialisto Karlo Markso išsakytą mintį, kad visa ko pagrindas („bazė“) yra ekonomika, o ant to pagrindo atsistoja („antstatas“) visi antriniai dalykai, tinkami laisvalaikui praleisti. Pirmiau užsiauginam valgymą, sakė filosofas, o jau tada, užsitępę sviesto ant duonos, einame knygečių skaityti, paveikslų pažiūrėti. Lietuviškai tariant, „tegu musu gentė tuos tvirtą pamatą po kojomis, tada galėsime pasznėkėt ir apie poeziją“.

Gyvenimą Lietuvoje Kėkštas piešė niūriomis spalvomis: aplink tvyro tamsa, žmonės neapsišvietę, o inteligentai nesirūpina žmonių reikalais – „per tai viskas stovi labai žemai“. Žmonija su mokslo ir technikos pasiekimais mūsų nelaukia ir sparčiai žengia į priekį, gerindama žmonių būvį. Jeigu kuri tauta nepajėgia istoriniu keliu judėti kartu su žmonija, ji atsilieka ir patenka į tą vargingą būvį, kuriame jau seniai murkdosi lietuvių tauta. Kadangi lietuviams buvo pašykštėta kūrybinių galių, lieka vienintelė galimybė – vyti gabias tautas ir iš jų mokytis: „Išmintingi žmonės ir tautos ištyrė viską, mums lieki tik tapti jų pasekiniais: įgyti mokslą ir pažintį ne datyrimu, tik iš knygų“, kad galėtume „paspėti paskui kitas tautas žengime pirmyn“.

Mūsų nelaimė, lyginant su padėtimi „anapus rubežiaus“, lietuvių šviesuoliai nerašo ir nespausdina naudingų knygų, kurios skatintų tautos vystymąsi, o negausias savo jėgas bergždžiai eikvoja poezijos knygoms, kurios nieko naudingo išmokyti negali: „Ir tiek, kad jau matome kelias knygeles išduotas, ir vis tik dainų ir giesmių (lyg jau dabar lietuviams toks linksmas laikas, kad tik giedoti ir dainuoti)“.

Paprasto žmogaus poezija nepamaitina. Net ne šiuolaikinę, o „tikrą poeziją“ nenoromis perskaitęs žmogus pasakys: „Nei šis, nei tas – išmislijo kažin ką!“ ir griežtai įvertins – „dykadūnių darbas“. Jam reikia rimto turinio knygų, kurios „pamokins jį, kaip kovoti už būvį ir pasiekti laimę kaip iš medegiškos pusės, taip ir iš doriškos“. Kovoti su vargu ir tamsa galima tik šviečiant tautą per knygas, tačiau naudingas, o ne poezijos.

Ginče nedalyvavę vokiečių filosofai idealistai būtų traukę pečiaus: kaip galima sukurti aukšto lygio ekonomiką, jeigu nepuoselėji ją kuriančios dvasios? Juk ne marsiečiai kuria ekonomiką. Vokišką patirtį filosofai leido

perteikti Jurgiui Zauerveinui, liuteronų tikėjimo vokiškos dvasios išmaitintam sorbui, kurį mes teisėtai laikome vokiečiu. Tam, kuris nespėjęs dar ir kojų Rytprūsioose apšilti per kelis mėnesius išmoko lietuviškai, o 1879 m. sukūrė Mažosios Lietuvos himną „Lietuvninkai mes esam gimę“, galėjusį tapti ir visos valstybės himnu, jeigu tik vokiečiai būtų buvę lietuviai.

Idealistas J. Zauerveinas bandė atverti materialisto Kėkšto akis: „Ne viena duona minta žmogus.“ Duona reikalinga, tačiau svarbesni dvasios reikalai, mokė vokiečius, įsitikinęs, kad „kur tautiškas gyvastis yra, ten yra ir tautiška poezija. Ir kur poezijos nėra, ten ir tautiško gyvasties jau bus galas“. Ne tik ūkininkas tręšia laukus, poetai taip pat tręšia savo lauką – tautos dvasią: įkvepia ją ir padeda brandinti vaisius. Kūnas sunyksta, o dvasia ir jos darbai pasilieka per amžius.

Į vokiečio argumentus apie duoną kasdienę ir kuriančią dvasią lietuvis numojo ranka: nesupranti tu, vokieči, lietuvių, „negyveni tarpe musu žmonių ir nenumanai tobulai viso ju budo ir dvasės“, čia veikia kiti dėsniai, kuriuos išmano tik tie, „kurie visą laiką besitrinam tarp ju, galim gerai žinoti, kas jiems yra naudinga ir padaro juose labai įtekmę, o kas ne“. Kėkštas nenurašė į šiukšlyną tų kelių eilėraščių, kurie it lavina užplūdo Lietuvą. Poezija reikalinga, bet daryk svarbiau yra rūpintis materialia tautos gerove. Kai norisi valgyti, ne laikas samprotauti, iš kokio grūdo išauga duona kasdienė, ir galvoti apie kultūrą.

Ginče su vokiečiu pergale šventė lietuvis. Neilgai trukus J. Zauerveinas pakėlė sparnus ir išvyko į Norvegiją, nustodamas lietuviams kvaršinti galvas su nerealiomis idėjomis. Lietuviai įsitikino, kad vokiečiai su savo filosofijomis yra svetimas mūsų krašte ir nieko apie mūsų rūpesčius neišmano. Duonos kasdienės nuo to nepadaugėjo.

FOTOGRAFIJŲ PARODA „BŪTSARGIAI – LIETUVOS PILIAKALNIAI“

Filosofas Jurgis DIELIAUTAS

Vasario 2 d. Šiaulių apskrities Povilo Višinskio viešojoje bibliotekoje atidaryta Alberto Švenčionio fotografijų paroda „Būtsargiai – Lietuvos piliakalniai“. Fotografas kviečia pasidairyti po Lietuvos piliakalnių apsuptis ir pajusti nuotolį keliomis skirtingomis prasmėmis.

Pirmiausia, visa spalvinė aplinka, nuotaika, nekeičiant esamos situacijos, nedarant jokios papildomos ekspozicinės invazijos. Aplinka mus pasitinka tiesiogine fizine ir perkeltine, estetinė-technologine prasmėmis, kaip perteklinga daugybės skirtingų sluoksnių raiška. Autorius savo ekspresijai, vizualinei klausai sustiprinti naudoja subtilų fotografinio montažo principą. Toks vizualinis principas išsaugo, išlaiko visas iškilusias, virš istorinių vietovių pakibusias prasmines plotmes. Aitrios ir visai blyškios piliakalnio spalvos asocijuojasi su mūsų keliasluoksne atmintimi, kur geografinė raiška susipina su metafizine, etine, religine ir kultūrine.

Montažo principas, kaip autorinė fotografo mintis, liudija ir kitus dalykus. Vizualioji ir mentalinė sąmonė taip pat yra keliasluoksni, save sutalpinanti ir veikianti keliais skirtingais registrais. Montažas sąmonės lygmenyje, tokio vizualinio mąstymo plotmėse, – tai mitinės, maginės, sensorinės, mokslinės, racionalios ir iracionalios sąmonės junginys. Istorinis-archeologinis piliakalnių nuotolis, fizinė ir metafizinė distancija mums primena ir sluoksniuotos užmaršties sklaidą.

Bene svarbiausias akcentas tokioje raiškoje vis tik yra susijęs su modernia mediacija. Tai yra modernios fotografinės laikmenos klausimas. Ji suprantama kaip tai, kas at-

vaizdą sutalpina, jį paverčia vaizdžia ir tokia terpe. Tokiu būdu fotografas tarsi atvirkštiniu principu subtiliai gręžiasi į drobę kaip tapybinę laikmeną.

Ant drobės nugulęs atvaizdas, sinkretinio vaizdo perkėla, yra daugialypis priminimas. Priminimas apie tapybos ir fotografijos polemiką – tai integralaus istorinės-kultūrinės atminties saugojimo pri(si)minimas. Drobė, kaip fotografijos laikmena, mūsų žvilgsnį įpina į savo turimą vizualinį ritmą. Norint jį pajauti, dera detaliau ir ilgiau sustoti ties konkretau atvaizdo visuma, pabandyti atotrūkio ir artėjimo, žingsnio ir žvilgsnio principu rasti spalvos pokytį. Perkeltine prasme tokio ritmo suradimas yra savo santykio su istorija radimas. Tokia autorinė mediacija mus skatina ieškoti išsamesnių vizualinės būties apraiškų.

Būtsargiai – tai mūsų istorinės minties bei atminties, būties apsupties, istorinės steigties sargai. Būtsargiai geografiniu, istoriniu, kultūriniu maršrutu primena regimąją atmintį. Dar plačiau į tokią steigtį žiūrint ryškėja kita užuomina.

Daugiasluoksni skaidos modelis, spalvų galios raiška – tai istorijos ir būties užuomina, čia suprantama kaip išplėstinė nuoroda į gilų ir lėtą laiką. Fotografija, įtraukianti į ekspozicinio artėjimo ir artinimo procedūrą, pasiūlo minėtuose atminties sluoksniuose ieškoti atminties raiškos. Gilusis laikas – ne tik geologinė, geomorfinė, bet ir gerokai platesnė pirminio medialumo susidarymo ir modernių medijų gimimo raiška.

Pats gilusis fotografinis laikas – tai suvokimo gelmė, suvokinių, vizijų, išvalgų sluoksniai. O lėtasis laikas – gilinimosi, pajautos, jautros. Ilga vizualinė kelionė po Būtsargius, po tokias atminties vietas, – tai atminties meno užuomina. Vardų, pavadinimų, datų, faktų užmarštis įveikiama, priartinama per konkrečią vietą, simbolinę tvarką.

E. Kazimieraitienės nuotr.

Piliakalnių maršrutas, tokiu autoriniu požiūriu, tokia vizualine klausia, turi ir mentalinę galią. Apsilankymas yra prisiminimas, prisiminimas yra apsilankymas. Laikiškas nuotolis yra kintančio erdvėlaikio nuotolis. Atodangos, apsupties sluoksniškas, poslinkio, poveikio sluoksniai – tai savitas atminties ritmas. Kaip jau buvo paminėta, fotografas nedaro jokio dirbtinio poveikio konkrečiai ir išivaizduojamai, gerai žinomai ir tik vizualiai nujaučiamai vietai. Esama kontūrų, lankstų, varstų, apytakų ar apybraižių tvarka įprastu rėminimo principu nėra ardoma.

Autorius imasi kitokios vizualinės strategijos, įveda spalvinį, siūbuojantį, kybantį ritmą. Spalvų raiška tarsi sustabdyta ir užfiksuota, bet tokioje žvalgoje atgyja, atsinaujina papildomi ritmai. Gimsta dar viena vizualinė intonacija. Tirštėjantis ar blėstantis susiklostęs tonas mums siūlo vis naują, vis kitokią – sulėtintą – tonaciją.

Žvilgsnis piliakalnio vietovėje randa kitų žvilgsnių pėdsakus, kitokias, vizualiai artikuliuotas pastangas. Lėtojoje ir giliojoje žiūroje klostosi pavidalų plėmai, buvusių ar būsimų nuojautų kontūrai. Žiūrint į šių piliakalnių atokią būvį, gimsta išvalga apie nesibaigiančią atminties steigtį. Vizualiniai prisiminimai be išraiškinių meninių priminimų negalioja.

Paroda veiks iki vasario 28 d.

SKAMBANT LIETUVIŲ KOMPOZITORIŲ MUZIKAI ATIDARYTAS KONCERTŲ SEZONAS

Vai ažuole, ažuole, būk mūsų tėveliui.

Tavo žalios šakužėlės baltomis rankelėmis.

Tavo žali lapužėliai mieliausiais žodeliais.“

(Ištrauka iš „Sakmių siuitos“)

Spalvinga lietuvių kompozitorių programa su itališku prieskoniu atidarytas „Polifonijos“ Kamerinės salės 2023 m. žiemos-pavasario koncertų sezonas. Be šeiminių, choro „Polifonija“, diriguojamo Lino Balandžio, koncertą papildė solistės Eglės Radavičiūtės (sopranas) ir pianisto Vincenzo de Martino duetas, į sceną atnešęs itališko dvelkmo.

Koncerto programą sudarė puokštė šiuolaikinių ir vyresnės kartos lietuvių kompozitorių darbų. Pirmiausia nuskambėjo jaudinanti „Bučinių arija“ iš Giedriaus Kuprevičiaus operos „Karalienė Bona“, kurią atliko E. Radavičiūtės ir V. de Martinas. Kūrinys skambėjo įtaigiai, gyvai ir dinamiškai, užmezgė intriga, ką gi publika girdės toliau, nes pakiliai baigiama teatrališka kompozicija prašo ne ką mažiau sceniško kūrinio.

Puslankiu scenoje ir per visą salę išsirikiavęs choras davė užuominą, kad kito kūrinio metu klausytojai bus apsupti muzikos garsų. Skambėjo Algimanto Bražinsko „Upelė šventoji“, pripildyta pasikartojančių frazių ir skiemenų, šnabždesių aidėjimo, primenančio gamtos garsus, upelio čiurlenimą. Šiuo kūrinio koncerte pradėjo aiškėti ir lietuvių liaudies bei modernių komponavimo priemonių derinys – visą koncerto programą vienijanti gija.

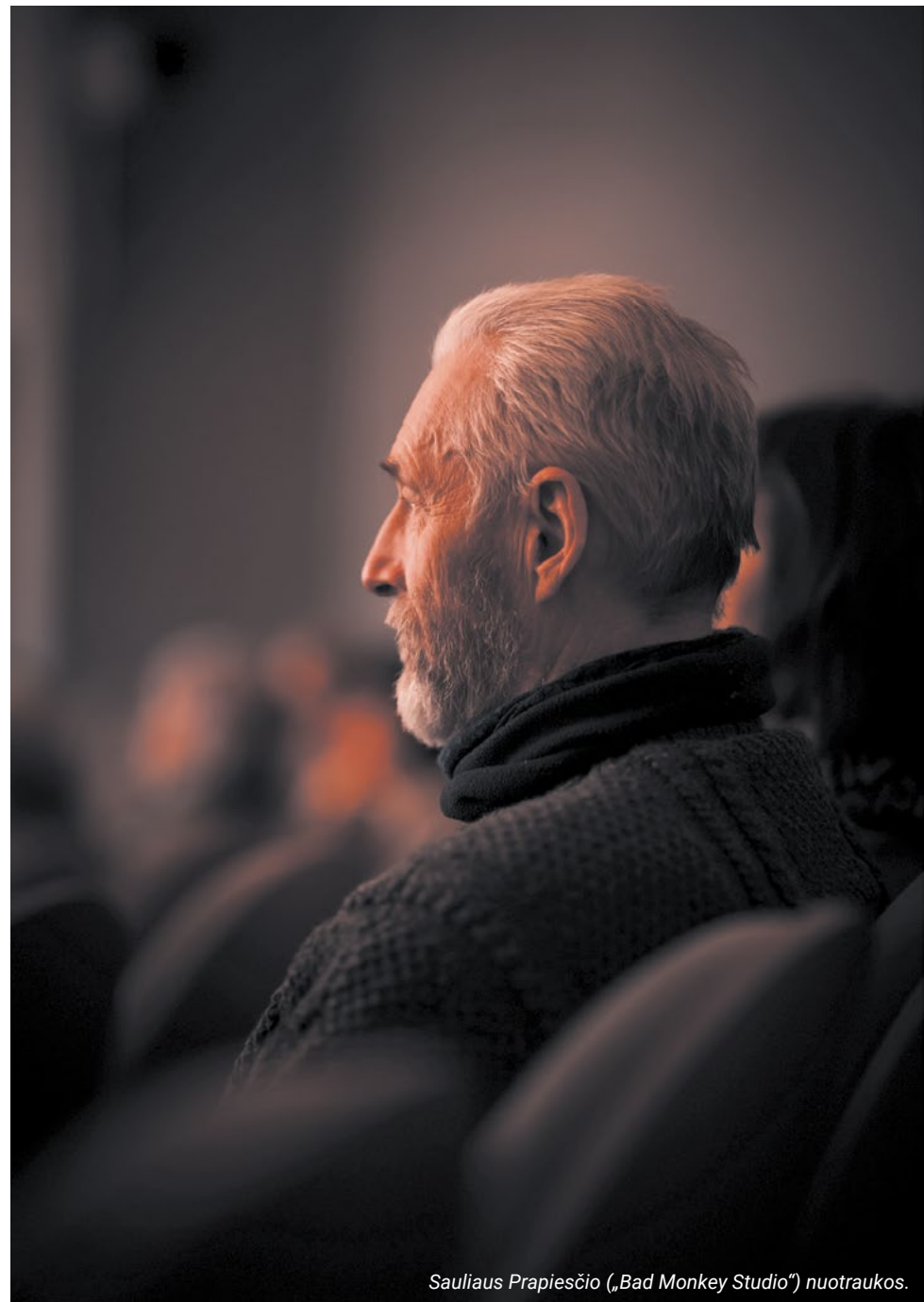
Bendrą temą papildė kompozicijose panaudoti gamtos vaizdiniai. Ar tai būtų Vidmanto Bartulio muzika ir Maironio žodžiais šmaikščiai apdainuotas kone kasdien matomas paukštis kūrinyje „Tupi šarka“ (atliko sopranas E. Radavičiūtė ir pianistas V. de Martinas), ar dramatiškai ir lemtingai atskleistos smulkausios natūralaus pasaulio detalės, įvilktos į žodinę (žodžiai Leonardo Gutausko) ir muzikinę formą Dalios Kairaitytės „Apakins smėlis vabzdį...“ (atliko choras „Polifonija“).

Abu kūriniai atskleidžia glaudų lietuvių ryšį su gamta ir pomėgį ją stebėti, tačiau per skirtingas prizmes bei išraišką, o koncerto programa klausytojui parodė, kad net ir kompozicija apie banaliausius dalykus gali būti ir lengva, žaisminga, ir daugiabalsė, daugiaplanė, tad lietuviškos muzikos lobynas neišsemiamas ir kupinas malonių staigmenų.

Koncerto širdimi galima vadinti choro „Polifonija“ atliktą V. Bartulio „Maldele“, ištikimiems choro klausytojams priminusi, kuo kolektyvas taip žavi. Kūrinys leidžia atsiskleisti balsams ir sutelkė apmąstyti santykį su Aukščiausiuoju – tai elementai, kuriais choras kaskart pakeri. Po šio kūrinio jautiesi lyg susitikęs seniai matytą gerą draugą, tačiau sentimentalumą greitai keičia smalsumas, nes koncerto programa dar tik įpusėjusi.

Kūrinyje „Commedia dell'arte“ kompozitorius Vytautas V. Barkauskas dėl žaismingumo ir skambumo panaudojo pasikartojančius žodžius. Dinamiškos ir trumpos kompozicijos, kaip ir pirmojo koncerto kūrinio, choro sudainuotas paskutinis akordas nuskambėjo tarsi reikalaujamas teatrinio vyksmo tęsinio. Noras išpildytas: viso koncerto metu atlikti kūriniai lyg bendro sceninio veiksmo detalės dėliojosi į vientisą seką. Gamtos ir aplinkos garsus, kuriuos muzikiniais elementais, tokiais kaip balsai, skiemenų vokalizavimas ir kartojimas, fortepijono pritarimas, toliau plėtojo skambėję V. Bartulio „Gražuolis garvežys“ (atliko choras „Polifonija“) ir Felikso Bajoro „Sakmių siuita“ (atliko sopranas E. Radavičiūtė ir pianistas V. de Martinas), vainikavę koncerto temą.

Trijų dalių kūrinys apie velnių, medžių, šiaučiaus ir bobos kasdienybę, nuotykius,

Saulius Prapiesčio („Bad Monkey Studio“) nuotraukos.

persmelktus senovinės tarmės, romantiško ir senovės pasakose atsispindinčio kaimo vaizdinių, vyresnės kartos klausytojams dar primenančių pačių ar jų senolių gyventą laiką, patirtis, gyvenimo suvokimą, o jaunajai kartai tai kūrinys apie nepa-

žintus ar mistifikuotus ir sunkiai suprantamus dalykus. Ši skirtis svarbi, nes atliekant lietuvių, ypač praėjusio šimtmečio, kompozitorių kūriniais klausytojams primenamas tautinis paveldas, puoselėjama autentiška kalba ir kultūra, todėl ypač džiugina ausį, kai šiandienėje kalboje beveik nebevertojamus žodžius: „čėras“, „rozės“, „čėbatas“ ar „cibutis“, jauna solistė atlieka neprikaištingai artikuluodama, su kompozitoriaus nurodytais akcentais, nuotaika. Džiugina, kad išlaikomas liaudies kultūros perimamumas, pagerbiant kompozitorių indėlį į kultūrinį palikimą.

Koncerto programos daugiabriauniškumas kiek nustelbė atlikimą ir sceninį koncerto išpildymą, paskatindamas susimąstyti apie tai, kiek iš tiesų pažįstame ir kaip dažnai girdime lietuvių kompozitorių kūriniais, kaskart skambančius pažįstamai ir kartu visiškai naujai, tarsi tos melodijos gyventų kiekvieno mūsų kraujyje ir tik su skambėjusios tuo laiku toje erdvėje imtų rezonuoti neapsakomai giliai, iki kaulų smegenų pažįstamai lyg tolimas praeities prisiminimas. Pirmasis šių metų koncertas iškėlė daug neapmąstytų klausimų, tačiau prieš akis dar visas kamerinės salės sezonas, intriguojantis atlikėjais ir dar negirdėtais kūriniais, tad panašu, kad šioje muzikinėje kelionėje laukia dar ne vienas netikėtas posūkis.

VIRTUVĖ

„Sukursiu tave tokią, kad suvalgytų gyvą“, – ramiai pagalvojo Dievas apie austrę ir paleido į vandenį. Ne iš kokio nors keršto ar neapykantos – iš kūrybinės laisvės. Ir iš tiesų – suvalgytum negyvą austrę, pats gal numirtum. Jeigu ta pati sąlyga galiotų visiems kitiems – valgyti tik gyvus, – visi ir liktų gyvi, gal net laimingi, kol numirtų tiesiog dėl savęs, ne dėl kito. Kas drįstų suleisti dantis į gyvo jaučio ar kiaulės sprandinę?!

O jeigu privalomai reikėtų suvalgyti kiekvieną, kurį nugalabiji, gal net ir karo nebūtų. Bet juk Dievas viską sukūrė kitaip: tų, kuriuos nušauni, valgyti nebūtina. Daiktavardžiams priskirti veiksmažodžius Jis leido patiems.

Yra knygų, kuriose viskas paaiškinta ir pasverta. Ne tik kulinarinio žanro. Laikydamosis nurodymų, būsi sotus ir laimingas. Valgyti, panašu, galima viską! Net Dievą. „Kristaus kūnas“, – rituališkai kiekvieną sekmadienį sako Dievo virtuvės šefas ir numalšina žmogaus alkį. Dvasinio kūno. Viskas teisinga – per maistą kuriame emocinį ryšį su kitais, mus pačius toks ryšys sieja su maistu. Kristaus kūno simbolis priimamas į širdį per skrandį. O jeigu esi tas, ką valgai, tai šiuo atveju – praktiškai Dievas.

Net jei išties valgyti galima viską, visko nevalgo tik vaikai. Vaikystė – tarsi kita galaktika. Sakytiau, simboliškas ir jai būdingas žaislas – medinis arkliukas. Kodėl ne asilas, ne dramblys ir ne strutis, ant kurių irgi galima joti? Graikiškai „galaktika“ (γαλακτικός) – „pieniškas, pienis“. Vaikystė kvepia pienu. O kumelės pienas pagal savo sudėtį lyginamas su motinos. Jis saldus. Kaip ir mėgstamiausias vaikystės skonis. Tik vėliau, daug vėliau, žmogus pradeda gaminti ir virškinti viską. Kartais sako atvirkščiai – „aš tavęs nevirškinu!“ – ir pa-

Editos Sūdžiūtės asmeninio archyvo nuotraukos.

leidžia raketą, lai patiekalas kvepia daugiskaita. Medinio arkliuko pieno upės išdžiūsta ir nebesieja mūsų su tuo, kur visi buvome pradžioje.

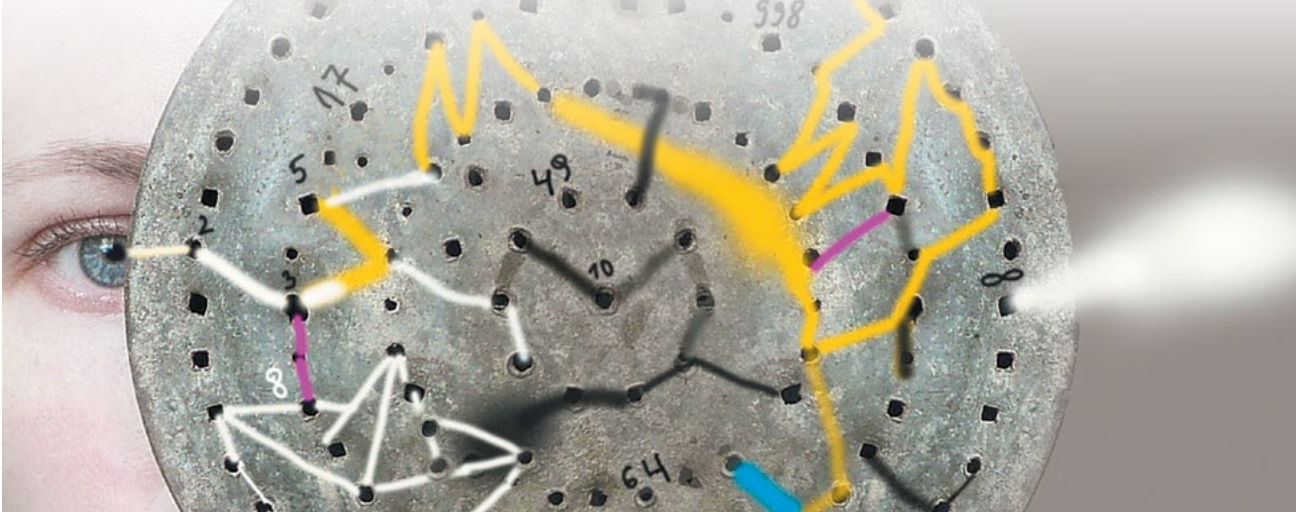
Kiek vis dėlto gali būti erdvės virtuvėje ir virtuvės erdvėje! Kiek ten (ne)žmoniškos galios: geležies – kraujui stiprinti, žalvario šovinių – kraujui pralieti, afrodisiakų – meilei, kofeino – atsipeikėjimui, tik ne nuo visko, aišku. Virtuvė – įvairiausi būties pasirinkimai ir apskritai gyvenimo pratęsimas. Iki tam tikros ribos. Paskui vis tiek viskas baigiasi, kad ir kaip norėtumsi tęsti.

Kiekvieno nebegyvenamo namo atmosfera skiriasi, tačiau vienas dalykas vienija visas erdves: gali būti nelikę nė vieno daikto, bet visada bus palikta lėkštė. Vėlėms? Tokiose vietose stipriau nei kapinėse juntama ateitis: kada nors ir mes nebegyvensime, o pėdsakai liks. Ir jeigu liks tik lėkštė, net ir šviri, be pėdsakų, ji pati tas pėdsakas bus. Ir šaukštai po pietų – jeigu bus tik tai, ką paliksime.

Prisikels tik Kristus, iš naujo (pasi)tikėdamas mūsų virtuve. Ir vėl iš naujo numirs.

SUJUNGTI TAŠKUS

Kodėl būtina rašyti taip: „Su giliu liūdesiu pranešame, kad eidamas 100-uosius metus Anapilin iškeliauvo...“? Kodėl negalima kitaip: „Su džiaugsmu pranešame, kad sulaukė net 100 metų! Nebesutiksime, aišku, bet vis tiek kaip gražu!“, o pasidžiaugus pieštuku sujungti taškus? Na, tuos, kuriuos sujungus viskas ir matyti.

Jeigu kiekvienas žmogaus gyvenimo faktas, net sapnas, būtų žymimas tašku, pradedant gimimu ir baigiant mirtimi, nepraleidžiant nė musės, kuri trukdė miegoti ankstų vasaros rytą, kai paskui tu mane bučiavai, kuri, net ir ji, paliko tašką nusikakiniusi ant tavo lubų, būtų matyti viskas – kur žmogus ėjo ir kas iš to išėjo. Būtų panašu į žvaigždėlapi, gal net tiktų antkapio profiliui, na, bent nugarėlei. Juk gyvenimas – tai irgi šiek tiek kosmosas. Žymiai įdomesnis, negu telpa į tuos standartinius gyvenimo aprašymus.

Gyvenimo aprašymas

Ko reikia?
Reikia parašyti prašymą,
o prie prašymo pridėti gyvenimo aprašymą.

Nepaisant to, kaip ilgai gyveni,
aprašymas turi būti trumputis.

Privalu glaustumas ir atranka.
Kraštovaizdžių pakeitimas į adresus,
atsitiktinių prisiminimų – į tiksliai datas.

Iš visų meilių užtenka vien sutuoktinės,
o iš vaikų – tiktai tų, kurie gimė.

Svarbiau, kas pažįsta tave, o ne ką tu pažįsti.
Kelionės tiktai tos, kurios į užsienį.
Priklausomybė kam, tačiau be „kodėl“.
Apdovanojimai – be „už ką“.

Rašyk taip, tarsi su savimi nesikalbėdavai niekad
ir, save išvydęs, lenkdavaisi iš tolo.

Praleisk tylomis šunis, kates ir paukščius,
suvenyrą-šlamštą, bičiulius ir sapnus.

Geriau kaina negu vertė,
pavadinimas nei turinys.
Geriau numeris batų, o ne kur jisai eina,
tas, kuriuo dediesi esantis.

Šalia nuotrauka su atlėpusia ausimi.
Paisoma jos formos, o ne to, kas girdėti.
Kas girdėti?
Braškesys mašinų, kurios mala popierių.

(Wisława Szymborska.
Vertė Sigita Geda)

AUKSĖ IMA IR DARO

Šiaulių Jovaro progimnazijos aštuntokė Auksė Kriskutė jau kelerius metus patraukia ne vieno akį ypatingais jos pačios rankų darbo kostiumais. Mergina neslepia, kad pagaminti kostiumą trunka ne vieną dieną, o kartais – ir ne vieną mėnesį. Bet kai aplanko įkvėpimas, ji nieko nelaukia. Na, nebent savaitgalio.

– Be mokslų, tavo pagrindinė veikla yra kostiumų gamyba. Kokie tai kostiumai?

– Iš popieriaus, kitų medžiagų, kurias galiu panaudoti dar kartą. Daugiausia – Helovynui. Sugalvojau neturėdama ką veikti. Norėjau originalaus kostiumo, buvo karantinas ir galvojau padaryti ką nors iš dėžių, popieriaus ir kitų medžiagų. Pirmiausia kilo idėja padaryti sparnus, paskui – uodegą, ragus. Kitas kostiumas buvo vakarėliui, kurio tema – „Eurovizija“. Pasirinkome 2006-ųjų Suomijos pasirodymą, t. y. grupę „Lordi“, galėjome panaudoti ir ragus. Dar buvo sfinksas, planktonas, besisukanti saulė, kuri keičiasi į mėnulį.

– Kiek laiko užima šis hobis?

– To kostiumo su ragais, sparnais ir uodega gamyba užtruko tris mėnesius, sfinkso – gal mėnesį. Saulę dariau sirgdama, niekur neidama, todėl galėjau visą dieną dirbti. Padariau per dvi savaites. Planktoną – per dvi dienas. Iš tikrųjų tuo užsiimu tik tada, kai kyla įkvėpimas, nes turiu ir kitų reikalų: einu į mokyklą, į dailės mokyklą. Neturiu daug laiko.

– Aš taip ir skaičiuoju: iki 15.30 val. pamokos, tada dar dailės mokykla... Kitiems pomėgiams turbūt išvis nelieta laiko?

– Dar sportuoju. Kai baigiasi pamokos, einu sportuoti, tada padarau namų darbus, einu į dailės mokyklą. Grįžtu namo apie 20 val. Laiko daug nelieta, bet dažniausiai visa tai dirbu per atostogas arba savaitgaliais.

– Minėjai, kad lauki įkvėpimo. O kas tave įkvepia?

– Tiesiog atsibosta telefonas, ypač dabar. Kartais kokiam instagrame pamatau, kad kažkas kažką padarė, ir galvoju: o kodėl man pačiai dabar nemesti visko, neįsijungti muzikos ir neiti kažko gaminti? Kyla toks noras.

– O kaip apskritai susidomėjai kostiumų gamyba? Kas tave patraukė?

– Nuo ketverių metų pradėjau daryti lėlytes iš popieriaus. Kai buvau kokių šešerių, mama padėjo padaryti pirmąją lėlytę, išmokė siūti. Vėliau, kai jau mokiausi mokykloje, labai patiko technologijų pamokos, gaminome ir iš medžio, ir iš kartono. Labai patiko tai, kad galėjau pagaminti kažką savo sugalvoto. Prasidėjus karantinui, galvojau: turiu visas priemones – kodėl nepadaryti?

– Nuo pat mažų dienų esi rankdarbių mėgėja. Ar yra kokių sričių, kurių dar nebando, bet labai norėtum išmokyti? Arba tokių, kurias labai gerai moki, bet nemėgsti?

– Labai gerai sekasi nerti arba pinti apyrankes, bet nepatinka – nuobodu. Norėčiau išmokyti nunerti voratinklį. Nerti moku, bet ten kitokia technika. Kitų sričių, kurias norėčiau išbandyti, nėra: jei man kas nors patinka, imu ir darau.

– Pernaudoji įvairias pakuotes. Ar tau svarbus tvarumas, ar ekonomiškumas?

– Jeigu užsisakome picą, pasilieku dėžę. Aišku, pažiūriu, kad nebūtų riebaluota. Siuntinių dėžes, plastikinius butelių kamštėlius taip pat kaupiu. Naudoju ir nebedėvimus rūbus, mamai atlikusias medžiagų atraižas. Man rūpi tvarumas, ta idėja, kad galiu ne išmesti, o kažkam panaudoti.

– Ar turi planų kaip nors plėtoti kostiumų gamybą?

– Labai norėčiau. Kai nusipiešiu ką nors sau ant džinsų, mama, močiutės sako, kad tai galėtų būti verslas, draugai prašo, kad ir jiems nupieščiau. Bet geriausiai man sekasi Helovyno kostiumai: gali viskas nebūti labai kruopščiai užbaigta – tai prideda baisumo. Ateityje norėčiau būti rūbų dizainerė ir kurti kostiumus.

Auksės Kriskutės asmeninio archyvo nuotrauka.

– Atrodo, kad nenustygti vietoje, kad tau reikia nuolat kažką daryti.

– Taip. Man labai nepatinka gulėti lovoje, žiūrėti „tiktokus“. Kartais norisi pailsėti, bet visą dieną taip negalėčiau. Piešiu, einu pasivaikščioti, klausausi muzikos, ką nors veikiu.

„Kvadratas. Meno teritorija“
Nemokamas savaitraščio „Etapius“ priedas
Leidžiamas nuo 2022 m. sausio 28 d.
Tilžės g. 74, LT-78140, Šiauliai.
Įm. k. 300618252.
PVM kodas LT100002852714.

Leidžia VšĮ „Šiauliai plius“ kartą per mėnesį – paskutinį kiekvieno mėnesio penktadienį.
9 000 egz.

Leidinyje platinamas kartu su savaitraščiu „Etapius“.
Leidinį galima rasti partnerių įstaigose.

www.etapius.lt
Redakcija: redakcija@etapius.lt
Reklama: reklama@etapius.lt
Tel. 8 700 12 161.
Direktorė Giedrė Brazlauskaitė.

Vyr. redaktorė Oksana Laurutyte.
Dizainerė Emilija Sasnauskaitė.
Kalbos redaktorė Elena Monkutė.

Rėmėjai:

Partneriai:

Kviestiniai autoriai:

Lietuvos dailės teoretikas, kritikas Virginijus Kincinaitis; humanitarinių mokslų daktaras docentas Vigmantas Butkus; vizualiųjų menų asociacijos „Anima Mundi Academy“ filosofas Jurgis Dieliautas.

„Kultūra yra plonytis sluoksnelis, kurį gali ir lietus nuplauti.“

Erichas Marija Remarkas

Kad lietus nenuplautų, tapkite KVADRATO sergėtoju!

Jūsų parama bus skirta kultūros leidiniui „Kvadratas. Meno teritorija“ stiprinti.
Gavėjas: VšĮ „Šiauliai Plius“, paramos sąskaita: LT567300010098028897, AB „Swedbank“.
Kaip paskirtį nurodykite: „Parama Kvadratai“.